

tesz tekintélyes voltáról s bőséges anyagi javairól, melyek arra képesíték őt, hogy Kassán előkelő helyen házat vehessen s később, művésztével felhagyván, mint városi tanácsos és a gazdag és tekintélyes «Cromerbruderschaft» tagja éljen.

A kassai ötvösmesterek gazdag sorában még a XVII. században találkozunk egy olyannal, a kinek származási helye Nagy-Bánya. Ez *Ötvös István*, a ki 1608-ban telepszik meg Kassán s itt működik egészen 1646-ig s időközben hat ízben első és második czéhmester. Édes anyja, Zsófia asszony, nagybányai *Otvös Kelemennek* lévén testvére, nyilvánvaló, hogy *Ötvös István* egy nagybányai ötvöscsaládnak a sarjadéka.**

Magával a nagybányai ötvösczéhhel, mint ilyen, 1601-ben találkozunk hazai forrásainkban. Akkor t. i., a mikor a nagybányai ötvösök a nagyváradi ötvösczéhhel *confæderatióba* lépnek, hogy, más hazai czéheink példájára, érdekeiket közösen s egyesült erővel megvédelmezzék ama zavarok és sanyarú viszonyok közepette, melyek a török hódoltság következtében nemcsak a hazai kézműiparra, de az egész országra is nyomasztó súlylyal ránehezedtek.

Mihalik József.

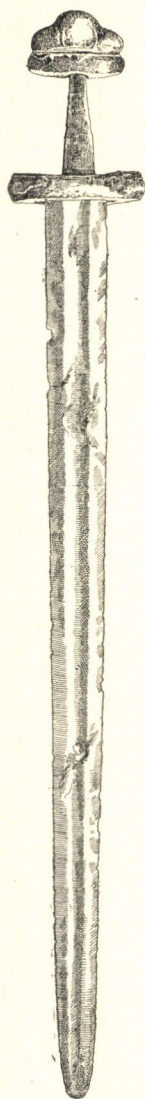
KAROLINGKORI KARD.

A váci múzeumban egy érdekes népvándorlaskori kardtöredéket őriznek, melyet 1896-ban a váci határhoz tartozó csörögi szőlőkben, homokos helyen találtak. Ugyanezen határrészben került még napvilágra három sarkantyú, de ezek semmiféle kapcsolatban sincsenek a kardtöredékkel, nem is egy helyről valók, koruk is egészen más: a piramisalakú tüskével ellátott sarkantyú az Árpád-korszak derekáról, a másik kettő pedig a Hunyadiak vagy Jagellók idejéből való.

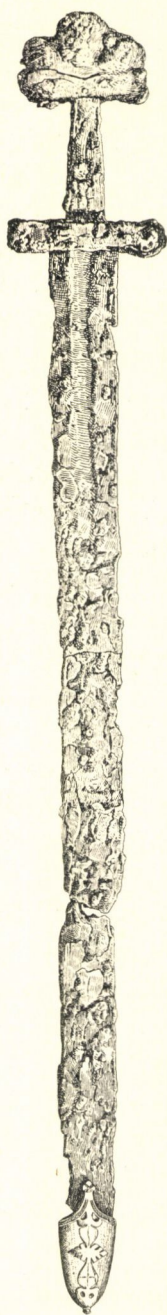
A kardtöredék a jellemző, hármas cikkelyre osztott markolatgombnál, a rövid, vastag s végén ívalakban metszett keresztvasnál s a mindegyiken levő ezüst betétű fonadékos díszítésnél fogva a Karolingkori tipushoz tartozik, mely 800—1000 között volt elterjedve Közép- és Észak-Európában. Nálunk is a frank uralom idejére, a IX. századra lehet tenni e kardtípus legelső feltűnését, de mint egyik székesfejérvárademkóhegyi honfoglalaskori sírlelet, valamint a prágai Szent István-féle kard mutatja, még 1000 körül is előfordult. Leggyakoribb különben Észak-Európában, Dániában, Norvégiában, Svéd- és Finnországban s

* *Mihalik J.*: Id. mű 122—124. l., a hol végrendelete is egész terjedelmében közölve van.

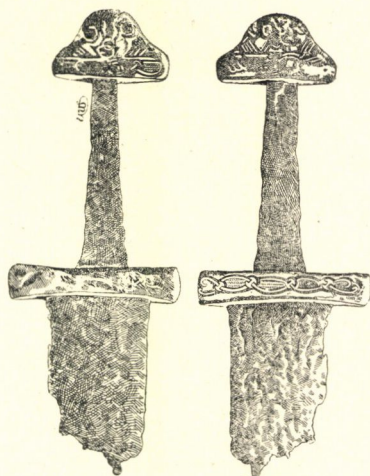
** U. o. 248. l.

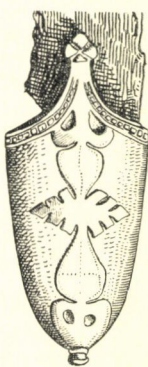
3. A BUDAPESTI
KARD. $\frac{1}{6}$ n.

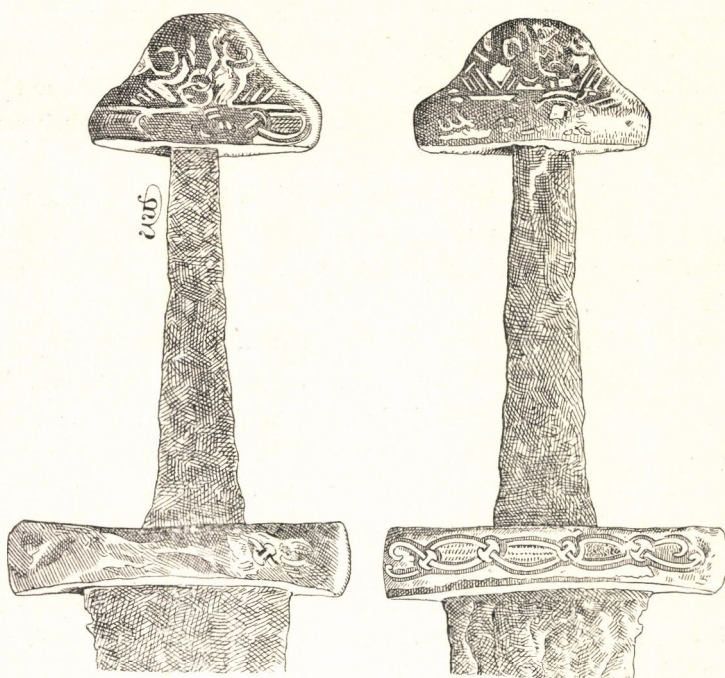

5. A SZÉKESFEJÉRVÁR-
DEM KÓHEGYI KARD $\frac{1}{6}$ n.
ÉS HÜVELYPÁNT $\frac{2}{5}$ n.

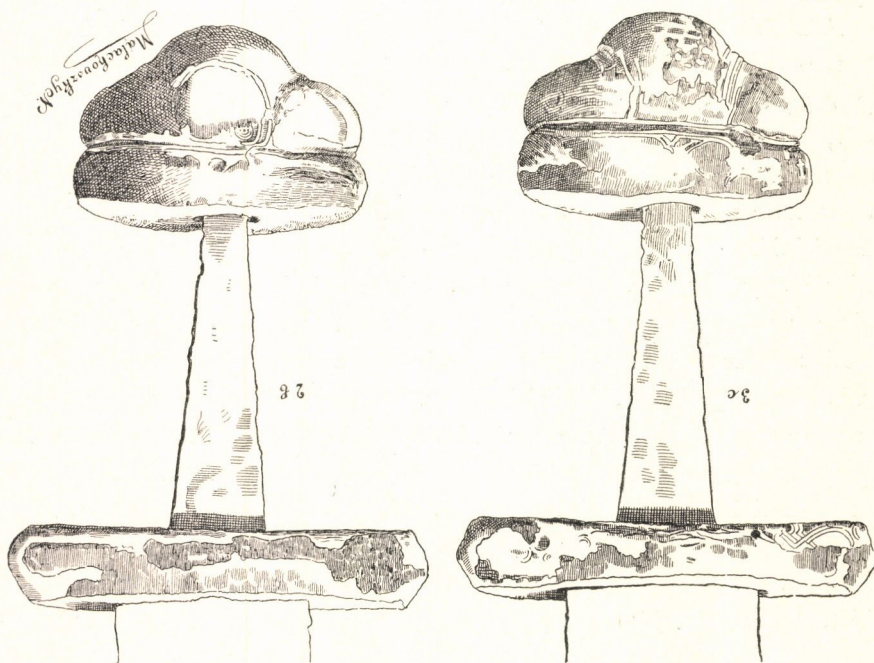

1. A VÁCZ-CSÖRŐGI
KARD. $\frac{1}{6}$ n.

2. A VÁC-CSÖRÖGI KARD MARKOLATA. $\frac{1}{2}$ n.

4. A BUDAPESTI KARD MARKOLATA. $\frac{1}{2}$ n.

a balti tartományokban. A normann hódítók meghonosították. Oroszországban is, hol a szmolenszki, csernigovi és oreli kormányzóságokból ismeretes, sőt előfordul a régi Nagy-Bolgárországban is, hol a bjelimeri vagy bulimeri kurgánban (kazáni korm.) leltek egy ezen típushoz tartozó kardot.*

A vácsi kard két darabra tört. A két töredék együttes hossza 64·5 cm., tehát legalább is 15—20 cm. hiányzik a pengéből. A kisebbik (24 cm. hosszú) töredék a jelentősebb, mert ez foglalja magában a markolatot 9 cm. hosszú pengetőredékkel együtt. A markolatra a gomb felső csúcsától a pengetőig esik 15 cm., ebből a fogantyú 10 cm., melynek szélessége a keresztvas fölött 2·5, a gomb alatt 1·5 cm. A gomb magassága közepén 3·5 cm., szélein 2 cm., hossza 6 cm.; nagyon el van lapítva, mert vastagsága csak 1·1 cm. A keresztvas hossza 9·5 cm., szél. 1·5 cm. A nagyobbik darab 40·5 cm. hosszú pengérészből áll, melynek éle többé-kevésbé csorba s a hegye felé eső 15—20 cmnyi rész hiányzik.

A penge legnagyobb szélessége a markolat alatti résznél 5 cm., a pengetőredék felső vége 4 cm., alább azonban 4·5 cm. szélesség is előfordul, alsó vége 3 cm.

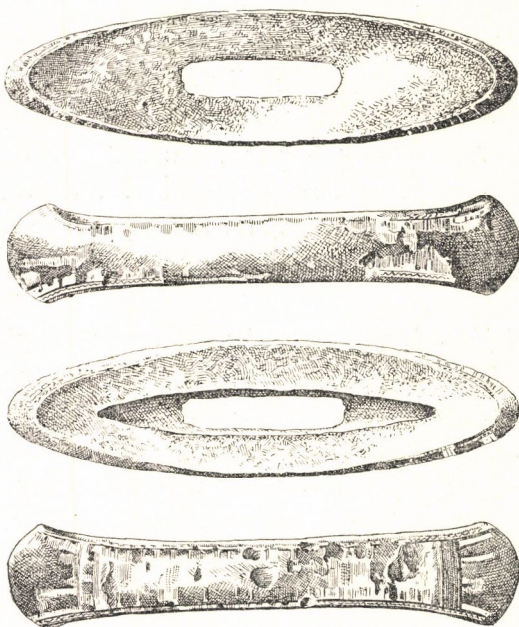
Magyarország területén a vácsi az ötödik Karoling- vagy frank-normann-kard, melyről tudomásunk van, melyekhez még egy keresztvas járul.

Közülük eddigelé csak kettő volt ismeretes az irodalomban ú. m. :

1. A sokszorosan emlegetett és publikált prágai Sz. István-féle kard, mely 1354 után került a Sz. Vitus székesegyház kincstárába; eddig úgy tudtuk, hogy legelőbb csak az 1368-iki leltár említi, de a templom kincseinek legújabb monografiája szerint, melyet dr. Podlaha A. és Šikler E. urak tettek közzé, már az 1355-iki leltárban előfordul s ettől fogva a későbbiekben, mint az 1368-, 1371- és 1387-ki leltárakban csekély eltéréssel ugyanazon szavakkal van fölvéve: «gladius beati (vagy Sancti) Stephani regis Ungarorum (vagy Ungariae), cum manubrio eburneo». A kardot nyilván IV. Károly császár és cseh király ajándékozta a prágai székesegyháznak. Az is bizonyos, hogy eredetileg a magyar királyi ház ereklyéi közé kellett tartoznia. Kétfélekép kerülhetett Csehországba. Vagy azon magyar királyi kincsek közül való, melyeket IV. Béla leánya, Anna macsóí hercegné vitt magával, midőn apja halála után 1270-ben V. István elől a vejéhez, II. Ottokár cseh királyhoz menekült. Vagy pedig II. Venczel kerítette a kezébe azon alkalommal, a mikor 1305-ben a fiáért, Venczelért jött Magyarországra s fiával együtt a magyar koro-

* Pósta Béla: Régészeti tanulmányok az orosz földön. (Zichy Jenő gr. harmadik ázsiai utazása III. k.) 1905. 15. s. köv. 11.

názási jelvényeket is elvitte. Akár így, akár úgy történt a dolog, alig hihető, hogy a magyar királyi ház megfélelkezett volna Sz. István kardjáról s valószínűleg a tulajdonjog ezen vitás jellege juttatta a prágai székesegyházat a kard birtokába. (Bock Ferencz: Die Kleinodien des heil. röm. Reiches. Bécs, 1864. Anhang. 25. l. és Mittheilungen d. k. k. Central comm. 1870. XV. K. 14. l. — Ezután közölték a kardot: Henszlmann Imre: A bécsi 1873. világtárl. magyarorsz. kedvelőinek rég. osztálya. Magyarország. Rég. Eml. II. k. 125. l. — Ipolyi Arnold: A magyar szent korona 113. l. 21. á. — Arch. Ért. 1890. X. k. 165. l. — Pulszky Ferencz: Magyarország. Arch. II. k. 160. l. CLX. IV. t. —

6. A DEÉSVIDÉKI KARDELLENZŐ.

Nemes és Nagy: A magy. viseletek tört. 70. t. 3. á. — Ujabb és pontosabb fölvétel után adta Forster Gyula a «III. Béla király emlékezete» cz. díszmunkában. 233, 235—238. l. — Legújabb leírása: Der Domschatz in Prag. Verfasst von dr. A. Podlaha u. Ed. Šikler. Topogr. d. hist. u. Kunst. i. Kgr. Böhmen. Prága, 1903. 16. s köv. l.)

2. A turóczi kard, mely «blatniczai» név alatt is szerepel, tulajdonkép pedig Turócz-Szent-Mártonban találták egy sírban 4 nyilcsúccsal együtt, a M. N. Múzeumba 1876 október havában került, mint b. Révay Ferencz ajándéka s ugyancsak ő ajándékozott négy évvel később egy Karolingkori szárnyas lándsát, három Karoling-sarkantyút, egy Karoling-kengyelt és egy népvándorlaskori baltát, melyek minden

valószínűség szerint szintén a kardhoz tartoztak.* Legelőször ismertette Undset Ingwald: Arch. Ért. 1890. X. 164—167. l. — Közölte Pulszky F. Magy. orsz. arch. II. k. 101., 104. l. és Hampel J. A régibb középkor emlékei I. k. CLXXXVIII. tábla s Alterth. d. früh. Mittelalters. Braunschweig. 1905. I. k. 191, II. k. 427, III. k. 322. t.)

A sorozatot a M. N. Múzeum következő két kardja egészíti ki:

3. A budapesti, melyet az Erzsébet-híd építése alkalmával a Dunában találtak, a budai oldalon s a M. N. Múzeum 1899-ben egy régiségkereskedőtől szerezte meg. Gombja ennek is három cikkelyre van osztva, el van lapítva és alján külön tagozású talapzattal ellátva; úgy a gombon, mint a keresztvason ezüst berakásos fonadékdíszítés nyomai láthatók, a rendkívül vékony ezüst lemezekék legnagyobb részét azonban egészen átette a ráakodott iszap. A penge aránylag elég ép; kétélű, egyenes, közepén egész hegyéig széles vércsatorna megy végig, hegye körívben végződik. Egész hossza 88 cm. A penge hossza 74.5, szél. tövén 5 cm. A markolat hossza 7.5 cm. A gomb 4.6 cm. magas, 7.5 cm. széles. A keresztvas hossza 11 cm., szél. 1.8 cm. Ki van állítva a régiségtár folyosóján, II. szekr. 4. sz. a. (Rajza megjelent «A Magyar Nemzeti Múzeum Multja és Jelene» cz. jubiláris műben. Budapest, 1902. 167. l.)

4. A székesfejérvári, melyet az ismert demkóhegyi honfoglaláskori temetőben találtak s 1903 november havában szerezte a M. N. Múzeum Lichtneckert Józseftől; a sírban a kardon kívül volt egy pár honfoglaláskori kengyelvas, egy csikózabla, vascsat, és négy szívalakú bronz csüngő dísz. A kard három darabra tört s bár a rozsdá nagyon áthatotta, az idomok jellemző körvonalai eléggé megmaradtak. A gomb itt is, mint az előbbieknél, három cikkelyből áll külön tagozatú talpazattal s el van lapítva; a keresztvas rövid, vastag; a penge kétélű, egyenes, közepén széles vércsatorna nyomaival. Megmaradt a hüvelyvég 10 cm. hosszú bronzpántja, mely domború növénydiszítménnyel van ellátva. A fahüvely elkorhadt, de a pengére tapadt rostjai eléggé kivehetők. A kard egész hossza 104 cm., melyből a pengére esik 85.5 cm. A legnagyobb töredék, mely a markolatból és 32 cmnyi pengérszből áll, 50.5 cm. hosszú. A gomb magassága 7 cm., szél. 10.5 cm. A markolat fogantyúja 9 cm. hosszú, tövén 2.7, a gomb alatt 2 cm. széles. A keresztvas hossza 12 cm., szél. 3 cm. A penge szél. tövén 5.5 cm. A másik két töredék hossza 21 és 32.5 cm.

Ezekon kívül még egy kardellenzőről vagy keresztvasról van tudomásunk, melynek típusa teljesen megfelel a Karolingkori keresztvasnak

* Régiségtári Napló 241/1876. 22. és 146/1880. 32, 36, 63—65, 68. sz. a. Az utóbbiak a folyosó II. szekrényében láthatók és pedig a kengyel 16, a lándsa 39, a balta 45. sz. a., a sarkantyúk a 65. sz. táblán.

s a szokott ezüst berakásos díszítés nyomai is kivehetők rajta. Deés környékén került napvilágra s a szolnok-dobokamegyei múzeumba került, melyet újabban Deésről Kolozsvárra vittek s az erdélyi Nemzeti Múzeumban helyeztek el. A keresztvas hossza 10.5 cm., szél. végén 2, közepén 1.5 cm., vastagsága közepén 2.8 cm.

Nagy Géza.

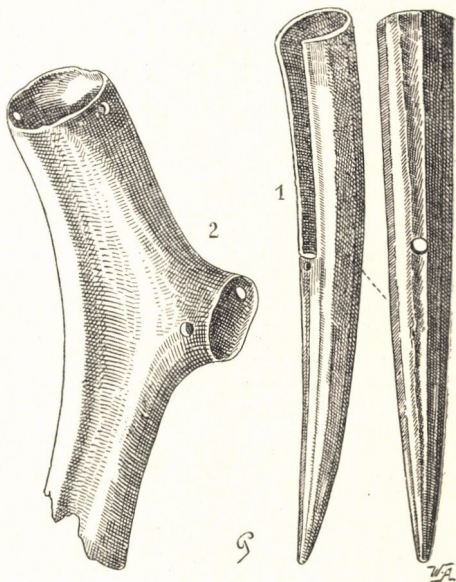
GÁTÉRI (KUN-KISSZÁLLÁSI) TEMETŐ A RÉGIBB KÖZÉPKORBÓL.

(Harmadik közlemény.)*

110. sír. 180 cm. mélyen. Az elporladt csontváz alacsony termetre mutat. A fej balra fordult, az állkapocs leesett. A jobb fültőnél vékony, kerekcsűrű, összelapított bronzkarika; a balnál bronzfüggő: eltorzított karikája aljához lemezből való gömb járult, melynek azonban csak töredékei maradtak meg. A medenczecsont közepén vascsat. A jobb alsó lábszárnál madár-csontok, tojás-héj és állati lábszárcsont.

111. sír. 98 cm. mélyen. Öreg nő váza, körülötte koporsó nyomai. A nyak alatt hat szem picziny, sárga gyöngy. A medenczecsont felett lapos, fekete, síma felületű orsó-gömb.

112. sír (rajzok). 120 cm. mélyen, kifejlett férfi csontváza. Jobb keze mellett vaskés töredékei. A medenczénél balfelül háromágú szarvdarab (2. sz.), alatta törött vaskarika; a medencze alatt madár-csontok s hajlott szarv-vég (1. sz.). A bal kéz alatt szintén madár-csontok. A háromágú szarvdarab hosszabb része 135 mm, az erre derékszögben álló harmadik ág a hosszabb rész aljától számítva 55 mm. magas. A szarv

112. sír $\frac{1}{2}$ n.

113. sír $\frac{2}{3}$ n.

üreges, a levágott ágak körüljárásúak, szélükön két-két szembenéző szöglyuk; az egyik ág végén erős vasrozsdafoltok látszanak. A másik szelíden hajló szarvvég 145 mm. hosszú, hegyénél síma, töve felé nyolcz-lapúra faragott; e lapok közül a homorú oldalra esőt a szarv fele hosszában kivágták s eddig a szarv üreges; közepén függőlegesen átlukasztott.

113. sír (rajz). 160 cm. mélyen. A nyakcsigolyánál függő és

* A második közleményt lásd Arch. Ért. 1905. 402—407.